

היסטוריון כאיש צבור ומחנך — חיים הלל בן-ששון

Author(s): י' אריאלי

Reviewed work(s):

Source: *Zion / ציון*, Vol. (תשל"ז), pp. 100-102

Published by: [Historical Society of Israel/](http://www.hsi.org/)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70060207>

Accessed: 26/11/2011 11:48

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel/ is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

היסטוריון כאיש צבור ומחנך — חיים הלל בן-ששון

י ה ו ש ע א ר י א ל י

כחבר הנהלת 'החברה ההיסטורית הישראלית' ניתנה לי הזכות להעלות דברים מספר לזכרו של חברנו היקר — חיים הלל בן-ששון — אשר הלך מאתנו ללא-עת.

חיים הלל נבחר לפני כשנה להיות יושב-ראש הנהלת 'החברה ההיסטורית הישראלית' אולם משך שנים רבות פעל בה ובניהול ענייניה. פעילות זו משקפת נאמנה את השילוב הנדיר בין פעילות למען הציבור לבין עיסוקו כהיסטוריון, מורה ואיש-הגות.

כחבר מערכת 'ציון' מאז תשכ"ה, הוא השקיע את מיטב כוחותיו וזמנו כדי לקיים את הרמה המדעית הגבוהה של הרבעון, שעשאתהו לבטאון המרכזי לחקר תולדות עם ישראל. בהנהלת 'הארכיון לתולדות ישראל', בה ישב כנציג האוניברסיטה העברית, לקח חלק פעיל בקביעת המדיניות של מוסד זה; מוסד שהפך, במרוצת השנים, למרכז התעוד לתולדות ישראל.

כחבר 'החברה ההיסטורית הישראלית' ויושב-ראש הנהלתה הוא ביקש לממש את רעיון אחדות הדיסציפלינה ההיסטורית על כל תחומיה ואגפיה של ההיסטוריה ולהדגיש את אופיו הבין-לאומי של המחקר ההיסטורי, אופי הניוון תדיר מן הידע המצטבר בתחום המחקר ומן הקשר הרצוף בין המלומדים בעולם כולו.

הוא טרח לחזק את דרכי שיתוף-הפעולה בין ההיסטוריונים הישראליים, בינם לבין עצמם, במסגרת החברה הישראלית, וחתר להעמקת הקשרים עם המלומדים שמחוץ לישראל באמצעות 'הוועדה הבין-לאומית למדעים היסטוריים' — ארגון-הגג לכל החברות ההיסטוריות הלאומיות.

אולם מעל לכל ביקש חיים הלל לשנות באמצעות 'החברה ההיסטורית הישראלית' וקשריה הבין-לאומיים את התפיסה המקובלת בין רוב ההיסטוריונים בעולם על מעמדו של העם היהודי בתולדות העולם: תפיסה, המכירה ביהדות כדת וכתרבות, אולם ממאנת להכיר בתולדות היהודים לאחר חורבן בית שני — כתולדותיו של עם אשר בתפוצות הגולה השכיל לקיים את אחדותו וכוחותיו היוצרים כחברה לאומית ודתית בדרך ייחודית. חיים הלל בן-ששון ביקש להחדיר גם את התפיסה שלא ניתן להבין את תולדות המערב והמזרח-התיכון אלא בפרספקטיבה של השפעת גומלין בלתי-פוסקת בין העם היהודי והעמים בתוכם הוא שוכן בפוזריו, כאשר תולדותיו של עם ישראל הן מעין אספקלריה של ההיסטוריה האוניברסאלית.

הוא היה בין היוזמים והמארגנים של הכינוסים השנתיים שאורגנו על-ידי 'החברה ההיסטורית' לימי-עיון בהיסטוריה. מטרת כינוסים אלה היתה לאסוף את כל ההיסטוריונים הישראליים לדיון ועיון משותף בנושאים מרכזיים בתולדות עם ישראל ובתולדות העמים. בכך ביקש להדגים את רעיון אחדות המחשבה ההיסטורית והמתודה שלה, ולהדגיש בצד הייחוד של התופעות, את אופיים המשותף של המבנים, המסגרות, התהליכים והקטיגוריות המתגלמים בתופעות ההיסטוריות.

הכנס הראשון לעיון בהיסטוריה נערך, אם איני טועה, לרגל פרישתו של פרופ' ריצרד קבנר ז"ל מן האוניברסיטה העברית, בשנת תשט"ו. מאז ועד לשנת תשל"ג התקיימו שישה-עשר כנסים מטעם 'החברה ההיסטורית', כאשר חיים הלל מאציל מרוחו ולוקח חלק פעיל בארגונם ודיוניהם.

פעילותו ב'חברה' פנתה לא רק לקידום המדעי של חקר ההיסטוריה. הוא ראה ב'חברה' מסגרת שמחובתה לקרב את הבריות לתחום המחשבה ההיסטורית וליצור כלים להשכלה היסטורית לציבור המורים ולקהל המשכיל. כנסי 'החברה ההיסטורית' נפתחו לציבור הרחב. הוא היה פעיל בהשתלמויות המורים שאורגנו על-ידי האוניברסיטה העברית ונתן ברצון מזמנו וכוחו לפונים ממערכת ההוראה הרשמית של משרד החינוך ולמארגנים אחרים של מפעלי למוד, עיון והשתלמות.

מסגרת נוספת למטרה זו נמצאה עם ייסודו של 'המרכז על-שם זלמן שזר' על-ידי 'החברה ההיסטורית'. חיים הלל שימש כחבר בוועד המנהל של 'המרכז', ונטל חלק פעיל בכנסים, בימי-עיון ובמיוחד בפרסומיו של המרכז, כדי להעמיק התודעה ההיסטורית היהודית והישראלית בציבור.

בן-ששון ראה בהעמקת הידע והתודעה ההיסטוריים בסיס להבנה העצמית של הפרט והכלל, תנאי הכרחי לטיפוח מגטאליות הומאניסטית ומקור-כוח חיוני ומרכזי להמשך קיומו של עם ישראל בארץ ובגולה.

ראיית תפקידה המעצב והמחנך של המחשבה ההיסטורית עתיקת ימים היא. מקורו-תיה בתפיסה המקראית-היהודית ובמורשה הקלאסית וימיה כימי התודעה האנושית. בין גישה זו, הרואה בהיסטוריה מכשיר לעיצוב הפרט והכלל, לבין הגישה ההיסטורית המדעית קיימים, ללא ספק, מתח ומתיחות. האחת נוטה למיתוס ומבקשת להתאים את תפיסתה ההיסטורית למטרות ולצרכים חברתיים-אידיאולוגיים. לעומתה, מבקשת הגישה המדעית למעט ככל האפשר במגמות אלה ולהגיע לאמת תוך-כדי מיצוי שיטות המחקר המדעי. אין לי ספק שחיים הלל היה מודע ורגיש למתח הקיים בין אהבתו לישראל, הזדהותו עם אמונתו וגורלו לבין הצויות של מחקר מדעי והאוטונומיה של האתוס המדעי. והרי עיסוקו בתולדות עם ישראל נבע, ללא ספק, מהזדהותו הלאומית והדתית. כיהודי וכציוני הוא ראה בהוראת תולדות ישראל ובחקרם גם שליחות, גם ציווי וגם בשורה. אולם הוא היה מעורה ומושרש בשני עולמות אלה גם יחד. במידה שהיה מחוסן, חיסונו מפיתויי

הפאתוס האידיאולוגי נבע דווקא משורשיותו היהודית ונאמנותו לדת ישראל ולעם ישראל. מעולם לא הרגיש צורך באפולוגיה בלבוש מדעי כדי לחזק את זהותו היהודית והציונית. אדרבא — השורשיות והנאמנות נתנו בו פתיחות־רוח, העזה למחשבה חופשית וחדשנית וגישה ביקורתית ועצמאית.

אין אני בר־סמכא להעריך את הישגיו המדעיים של חיים הלל בן־ששון בחקר תולדות עם ישראל, אלא במידה שהם מגלים בתוכם אספקטים כלליים של מחשבה ותפיסה היסטורית. התרשמותי מקריאת חיבוריו תואמת את הדמות שנקבעת ברוחי בתוקף הכרותי אותו במשך שנים רבות.

היו בחיים הלל בן־ששון חיוניות אינטלקטואלית בלתי־רגילה ורוחב של הבנה והתעניינות שניזונו מעירנות שבלב לא פחות מאשר מרוח חוקרת, בוחנת וסקרנית. היקף ידיעתו והשכלתו בתחומים רבים היה מפתיע. סקרנותו וצמאווו להיות מעודכן בכל המתרחש ומתחולל בעולמנו לא ידעו גבול.

כל אלה הודרכו על־ידי שכל חריף ושיפוט שיטתי וחד. כל אלה נקלטו על־ידי מחשבה עצמאית ומקורית שידעה רבדים־רבדים של דרכי עיון, הסתכלות והבנה — אשר חוכמה שבלב ושכל ישר מאירים את דרך־ההבנה ונותנים לה משמעות.

הוא עמד איתן בשני העולמות: בעולם האמונה והמסורת היהודית ובעולם המודרני של המאה העשרים. מחשבתו ההיסטורית יכלה על כן להאיר את תולדות עמו מתוך הבנה פנימית המסתייעת בזהות שבין מקורות האמונה והמסורת למקורות המחקר. יחד עם זאת השכיל לנתח את התופעות בראייה מדעית ובכלים הלקוחים מכל תחומי מדעי האדם והחברה בעזרת השכלה חילונית רחבה ביותר.

שלמות זו, הניזונה מעולמה של היהדות מכאן וממעורבות בעולמה של המאה העשרים מכאן, מאפיינת גם את חיים הלל כאדם. הוא לא הסתגר בד' אמותיו כמלומד ואיש האקדמיה. הוא היה אזרח פעיל ועָר למתרחש בארצו כשאהבת הבריות והארץ דוחפת אותו לקחת חלק פעיל ולהשקיע את לבו בכל המתרחש סביבו.

אמונתו ואהבת־הבריות נטעו בלבו וברוחו אופטימיות קיומית וקוסמית, והמסד האיתן של תפיסתו המוסרית הדתית אִפשר לו לשמור על שלווה־רוחו תוך אהדה והבנה לבריות. כמו עץ אשר שורשיו איתנים ועמוקים וצמרתו גישאת מעלה — המשיך חיים הלל לגדול ולהתקדם. הוא היה צעיר ברוחו ובנפשו. פניו היו לעתיד, ראייתו נועזת, עָרה ומתוחה כקשת כאשר חיו נקטעו והוא נלקח מאתנו.

הוא חסר לנו ויחסר לנו. נוצר חלל שלא יתמלא. אולם זכרו יישאר אתנו ומלבנו ולא ימוש.